

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Історичний факультет
Кафедра історії України

Дипломна робота
магістра

з теми: **“КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ В ПЕРІОД РАДЯНСЬКО-
НІМЕЦЬКОЇ ВІЙНИ”**

Виконала: здобувачка вищої освіти
Ist1-M21z групи
спеціальності 014 Середня освіта (Історія)

Подлесна Аліса Едуардівна

Науковий керівник:

Сидорук Сергій Антонович,

кандидат історичних наук, доцент
кафедри історії України

Кам'янець-Подільський – 2022

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ I. ІСТОРИОГРАФІЯ. ДЖЕРЕЛА.....	7
1.1. Історіографія проблеми.....	7
1.2. Джерельна база дослідження.....	12
1.3. Методологічна основа дослідження.....	17
РОЗДІЛ II. КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ У РОКИ ОКУПАЦІЇ.....	19
2.1. Бойові дії на території області. Захоплення Кам'янця.....	19
2.2. Діяльність окупаційної адміністрації.....	30
2.3. Репресії проти кам'янчан.....	37
2.4. Діяльність підпільної групи у Кам'янці-Подільському.....	48
2.5. Кам'янець-Подільський вчительський інститут.....	52
РОЗДІЛ III. ВИЗВОЛЕННЯ КАМ'ЯНЦЯ-ПОДІЛЬСЬКОГО ВІД НІМЕЦЬКИХ ВІЙСЬК.....	60
3.1. Проскурівсько-Чернівецька операція.....	60
3.2. Оборона міста і остаточне звільнення Кам'янця-Подільського.....	77
РОЗДІЛ IV. КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ НА ЗАКЛЮЧНОМУ ЕТАПІ ВІЙНИ (КВІТЕНЬ 1944 – ТРАВЕНЬ 1945 РР.).....	83
4.1. Відновлення промислового потенціалу міста.....	83
4.2. Відновлення сфери освіти та охорони здоров'я.....	89
ВИСНОВКИ.....	92
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ.....	94

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ВКП(б) - Всесоюзна Комуністична партія більшовиків

КП(б)У - Комуністична партія більшовиків України

КПРС - Комуністична Партія Радянського Союзу

ОУН - Організація українських націоналістів

РСЧА - Робітничо-Селянська Червона Армія

САУ - самохідна артилерійська установка

сmt - селище міського типу

УПА - Українська Повстанська армія

ВСТУП

Актуальність теми. Хоча з часу закінчення Другої світової війни пройшло майже вісім десятиліть, однак, і досі вона викликає дискусії як серед науковців, так і широких верств суспільства. Плюралізація суспільного життя в період перебудови та в перші роки після розпаду СРСР, введення в науковий обіг нових документів спровокували активне обговорення різних аспектів історії війни. З'явилися різноманітні теорії щодо причин поразок Червоної Армії у 1941 році, об'єктом інтересу науковців стали суперечливий та багатогранний інститут колабораціонізму, небільшовицькі сегменти руху Опору. На жаль, активізація досліджень співпала із зародженням публічного політичного життя на пострадянському просторі. Результатом стало активне втручання політиків у обговорення історичних проблем, і чи не найбільше - історії Другої світової. В той час як одні діячі тиражують відверто абсурдні та нічим не підтвержені відомості про прагнення Сталіна депортувати все населення України, інші не менш активно твердять про «злочини УПА» та «український фашизм» (аргументованість яких також бажає кращого - відомо про використання фотовиставки, присвяченій «злочинам бандерівців» фотографій, зроблених після вбивства психічно хворою матір'ю дітей у 1929 р.).

Варто зазначити, що аналогічні історіографічні тенденції помітні й також на рівні досліджень регіональної історії. Наприклад, якщо йде мова про Кам'янець-Подільську (Хмельницьку) область, в тому числі місто Кам'янець-Подільський, то досі чимало аспектів історії воєнних років відомо переважно вузьким фахівцям. Так, досі практично недослідженими обставини окупації Кам'янця, більше того – чимало жителів міста не знають, що 7 липня 1941 року в місто вступили не німецькі, а угорські війська. Лише в останні роки почали з'являтися роботи, присвячені знищенню, при відступі радянських військ, в'язнів місцевої в'язниці, діяльності з українських адміністративно-допоміжних структур, громадських організацій, функціонуванню при окупантах

вчительського інституту (адже існування останнього спростовує тезу про виключно антиукраїнську політику загарбників і змушує оцінити більш різносторонньо і діяльність німецьких властей, і особливо заходи тих осіб і суспільних сил, що пішли на співпрацю з ними). Водночас окремі сфери життя міста залишаються невивченими, наприклад, «білою плямою» залишається функціонування кам'янецького гетто (в науковій літературі зустрічаються згадки про чисельність знищених у Кам'янці євреїв та відомості, що серед них були люди, привезені з різних регіонів СРСР, Словаччини, Угорщини, однак практично немає інформації про устрій життя гетто, продовольче забезпечення його жителів, їх контакти із оточуючим неєврейським населенням), функціонування створених окупантами часописів (склад редакцій, тематику публікацій, роль преси в житті тогочасного Кам'янця).

Все зазначене доводить актуальність досліджуваної теми, доводить необхідність її усестороннього та неупередженого вивчення.

Мета роботи: проаналізувати події, що відбувались на території Поділля, насамперед у Кам'янці-Подільському, визначити їх причини, простежити взаємозв'язки між ними.

Для досягнення цієї мети ми ставимо такі **завдання**:

- проаналізувати висвітлення досліджуваної проблеми в науковій літературі;
- охарактеризувати джерельну базу дослідження;
- висвітлити особливості життя Кам'янця-Подільського в період нацистської окупації, звернувши увагу на такий його аспект як функціонування єдиного на теренах генеральної округи «Волинь-Поділля» вищого навчального закладу - Кам'янець-Подільського вчительського інституту;
- простежити хід боїв за Кам'янець навесні 1944 року як важливу складову Проскурівсько-Чернівецької наступальної операції;
- дослідити початковий етап відбудови міста в специфічних умовах завершення війни.

Об'єкт дослідження - Кам'янець-Подільський доби німецької окупації та післяокупаційної відбудови.

Предметом дослідження є соціальні, політичні, економічні процеси, що відбувались на території Поділля напередодні початку та в перші місяці Великої Вітчизняної війни.

Хронологічні межі співпадають з хронологічними межами Великої Вітчизняної війни, тобто охоплюють період з червня 1941 року до весни 1945 року.

Географічні межі роботи визначаються межами міста Кам'янця-Подільського та його околиць.

Практичне застосування: матеріал з даної роботи доцільно використати на уроках з вивчення історії рідного краю у школі, для підготовки до лекцій, у написанні статей тощо.

Структура роботи визначається метою та завданням дослідження. Вона складається з вступу, чотирьох розділів, восьми підрозділів, висновків, списку літератури і джерел та додатків.

ВИСНОВКИ

З початком радянсько-німецької війни Кам'янець-Подільська область виявилась досить близько від фронту, а швидке просування військнацистської Німеччини та її союзників невдовзі створили реальну загрозу перенесення бойових дій на терени краю. Однак при цьому загроза не була рівномірною. Основні бойові дії розгорнулись на півночі області, де 1-а німецька танкова група проривалась в напрямку Києва. Натомість на півдні області значних бойових дій не було, якщо не брати до уваги активних дій німецької авіації, що мала на меті зірвати відступ 12-ї радянської армії, зокрема, шляхом бомбардування кам'янецьких мостів. 7 липня до Кам'янця вступили частини угорського моторизованого корпусу, які фактично без опору зайняли весь південь області. Невдовзі в місті було створено окупаційні органи влади, при яких функціонували різноманітні допоміжні українські інституції. Головним завдання німецької адміністрації було максимальне викачування ресурсів, зокрема, людських (так, значну частину оstarбайтерів склала саме міська молодь, що мала менше, ніж сільське юнацтво, можливостей для втечі чи переховування). Нацисти розгорнули жорстокі репресії проти невдоволених «новим порядком», масове знищення «унтерменшів» (слов'янського населення, євреїв, циган, душевнохворих тощо). Водночас українські колаборантські структури намагались використати свої повноваження на користь рідного народу; одним з прикладів такої діяльності стало відновлення роботи педагогічного інституту, який мав готувати молоду українську інтелігенцію, вільну від радянської пропаганди. На жаль, вродження вишу вже навесні 1942 року були розстріляні німцями за створення підпільної націоналістичної групи, однак сам заклад продовжував діяти майже до кінця окупації, а після її завершення невдовзі відродився вже під радянською юрисдикцією.

Навесні 1944 року склались передумови для розгрому групи армій «Південна Україна» з подальшим виходом на територію Румунії (звідки Третій рейх отримував левову частку нафтопродуктів), а звідти - на землі Угорщини та балканських країн. Планувалось розсікаючими ударами оточити і розгромити

сили німецької 1-ї танкової армії в ході операції, що отримала назву Проскурівсько-Чернівецька. Реалізація цього задуму привела до оточення в районі Кам'янця низки танкових, моторизованих та піхотних з'єднань, однак командування Вермахту зосередило значні сили (зокрема, перекинуло з Франції новосформовані танкові дивізії СС «Фрундсберг» та «Гогенштауфен») і потужним контрударами прорвало фронт оточення, вивівши на захід більшу частину військ. Безпосередньо в Кам'янець-Подільський радянські війська вступили 26 березня 1944 р. Це були частини 10-го гвардійського Уральського танкового корпусу. Однак німецький контрудар створив загрозу зайняття міста частинами Вермахту, для протидії яким на Кам'яничину було перекинуто 121-у стрілецьку дивізію, ряд протитанкових та інженерних частин. В запеклих боях, які тривали кінець березня і першу декаду квітня, війська загарбників були розбиті.

Після звільнення Кам'янця перед міською громадою постало завдання відбудови міста. Впродовж кількох місяців відновили свою роботу швейна, ткацька фабрика, більшість невеликих майстерень, артілей та цехів. Водночас значно повільніше відбувалось відновлення більших підприємств (на кшталт заводу «Мотор»), оскільки політичне керівництво вважало недоцільним спрямовувати на них ресурси, необхідні для важких підприємств Донбасу, Запоріжжя, Дніпропетровську тощо. Важливим елементом відродження міста стали розбирання завалів, поступове відновлення житлового фонду шляхом спершу поточного ремонту, а згодом реконструкції та капітального будівництва. Також були приведені до ладу сквери та парки міста, впорядковані могили загиблих визволителів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

Неопубліковані джерела

Державний архів Хмельницької області

Ф. Р-263. Кам'янець-Подільська обласна комісія у співпраці надзвичайною державною комісією (1942р.)

оп. 1. (1944 р.)

1. Спр. 144. Акти встановлення і розслідування злочинів німецько-фашистських загарбників у містах та селах Кам'янець-Подільської області. Протоколи допитів свідків (24.03-29.05 1942 р.), 128 арк.

Ф. Р-338. Виконавчий Комітет Кам'янець-Подільської обласної Ради депутатів трудящих (1940-1941 рр.)

оп. 1. (1940-1941 рр.)

2. Спр. 348. Документи Виконавчого Комітету Кам'янець-Подільської обласної Ради депутатів трудящих. (1940-1941 рр.), 129 арк.

3. Спр. 350. Документи Виконавчого Комітету Кам'янець-Подільської обласної Ради депутатів трудящих. (1940-1941 рр.), 176 арк. Ф.Р-418. Кам'янець-Подільський гебітскомісар (1941-1944 рр.)

оп. 1.(1941-1944 рр.)

4. Спр. 1. Протокол засідання Українського комітету. Тимчасове положення про видачу допомоги. (1941-1944 рр.), 22 арк.

Ф.Р-863. Комісія з розслідування злочинів німецько-фашистських окупантів. (1944 р.)

оп. 2. (1944 р.)

5. Спр. 30. Звітні повідомлення про скоєні злочини німецько-фашистських окупантів та їх союзників на території Кам'янець-Подільської області (докладні, записки, звіти і переписки). (10.05.-21.07.

1944 р.), 77 арк.

оп. 3. (1944р.)

6. Спр. 342. Реєстр актів обліку втрат, принесених німецько-фашистськими загарбниками місцевій промисловості. (1944 р.), 2 арк.

Ф.Р-393. Українська допоміжна поліція Кам'янець-Подільського району (1943 р.)

оп. 1.(1943 р.)

7. Спр.1. Справа про зловживання старости Хамко Захара. (1943 р.), 8 арк.

Опубліковані джерела

8. Арушанян Б.И. 12-я армия в первый месяц боёв // В боях за Карпаты. Сборник. Ужгород: Карпаты, 1975. С. 64-81.

9. Біржа праці має на меті // Подолянин. 1941. 19 жовтня. (№11). С.4.

10. Борідко. „Просвіта” відновлюється // Подолянин. 1942. 19 березня. С.2.

11. Венгер І. Нові майстерні // Прапор Жовтня. 1945. 25 серп. (№76 (178)). С. 2.

12. Венгер І. Швидше ліквідувати наслідки варварського хазяйнування німецьких загарбників (з доповіді секретаря Міському КП(б)У т. Бгатова) // Прапор Жовтня. 1945. 18 січ. (№ 6 (108)). С. 2.

13. Виховати молоде покоління у новому дусі // Подолянин. 1941. № 5. С.1.

14. Відбудова водогону // Прапор Жовтня. 1946. 16 лют. (№25 (254)). С. 2.

15. Галиненко Г. Багатопромилова артіль // Прапор Жовтня. 1945. 30 верес. (№ 89 (191)). С.1.

16. Галинковська Л. Кам'янчанин // Прапор Жовтня. 1945. 23 верес. (№ 86 (187)). С. 2.
17. Галиновська Л. Відбудова водогінного господарства // Прапор Жовтня. 1945. 20 вер. (№ 85 (187)). С. 1.
18. Глізенков О. Робітники борються за якість продукції // Прапор Жовтня. 1946. 27 тот. (№ 31 (260)). С. 1.
19. Год 1941. Юго-Западный фронт: Воспоминания. Очерки. Документы. Львов: Каменяр, 1975. 349 с.
20. Горбань Т. Завершили виробничі // Прапор Жовтня. 1948. 26 берез. (№36(558)). С. 1.
21. Гребень. Наш вклад / Гребень // Прапор Жовтня. 1945. 5 квіт. (№ 27 (129)). С. 2.
22. Дитячі садки міста // Прапор Жовтня . 1945. 11 січ. (№ 4 (106)). С. 2.
23. До уваги мешканців м. Кам'янець-Подільський // Подолянин. 1941. 14 вересня. С.1.
24. Дружня зустріч по футболу // Подолянин. 1941.12 жовтня. С.4.
25. Звернення стахановців і ударників міста Кам'янець-Подільського до всіх трудящих підприємств Кам'янець-Подільської області // Прапор Жовтня. 1945. 14 січ. (№5 (107)). С.1.
26. Історія нашого міста // Прапор Жовтня. 1946. 1 берез. (№ 32 (261)). С. 4.
27. Історія нашого міста // Прапор Жовтня. 1946. 3 берез. (№ 33 (262)). С. 4.
28. Кам'янець-Подільський театр ім. Шевченка // Подолянин. 1941. 14 вересня. С.4.
29. Ковальський М. В інституті народної освіти // Подолянин. 1941. 26 жовтня. С. 3.
30. Лукін С. Взуття, одяг, трикотаж для населення // Прапор жовтня.

1946. - 16 лют. (№ 26 (255)). С. 3.
31. Майбутній Кам'янець-Подільський // Прапор Жовтня. 1945. 20 трав.(№40). С. 2.
32. Маркуш. Озеленимо наше місто // Прапор Жовтня. 1945. 8 квіт. (№28 (130)).С. 6.
33. На німецькому мітингу // Прапор Жовтня. 1945. 29 берез. (№ 25 (127)). С. 1.
34. Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів / Під ред. Л. С. Непрасова і С. К. Харченка. Київ: Державне видавництво політичної літератури УРСР, 1963. С.486.
35. Оголошення Кам'янець-Подільської міської управи // Подолянин. 1942. 23 квітня. С.5.
36. Оголошення Кам'янець-Подільської міської управи // Подолянин. 1942. 12 травня. С.5.
37. Оголошення Кам'янець-Подільської міської управи // Подолянин. 1942. 26 червня. С.4.
38. Паджев М. Через всю війну (Записки пограничника). М.: Издательство политической литературы, 1972. 375 с.
39. Пам'ятник героям-танкістам // Прапор Жовтня. 1946. 30 черв. (№ 83 (312)). С. 1.
40. Папевський. В ім'я перемоги // Прапор Жовтня. 1945. 10трав. (№37 (139)). С. 2.
41. Перепис населення // Подолянин. 1941. 6 грудня. С.4.
42. Першочергове завдання // Прапор Жовтня. 1945. 4 січ. (№ 2 (104)). С. 1.
43. Поділля у Великій Вітчизняній війні (1941 - 1945 рр.): Збірник документів і матеріалів. Львів: Каменяр, 1960. 416 с.
44. Подоляненко Г. Ткацька артіль повинна працювати краще / Г.Подоляненко // Прапор Жовтня. 1945. 29 сер. (№ 77 (179)). С. 1.

45. Подоляненко Г. Покращити роботу заводських організацій / Г.Подоляненко // Прапор Жовтня. 1945. 26 верес. (№ 87 (186)). С. 3.
46. Покликання молоді до Німеччини // Подолянин. 1943. 11 липня. С.1-2.
47. Поновлюється робота кінотеатра // Подолянин. 1941. 8 листопада. С. 11.
48. Порядок оподаткування податками по м. Кам'янець-Подільському на 1941 р. // Подолянин. 1941. 14 вересня. С.2.
49. Постанова № 3 // Подолянин. 1941. 8 листопада. С. 1.
50. Радянські закони поки що діють // Подолянин. 1941. 6 жовтня. С.4.
51. Семенов А. Рік роботи у визвольному місті // Прапор Жовтня. 1945. 26 березня. С. 2.
52. Скулиш К. „Просвіта” працює // Подолянин. 1942. 8 березня. С.3.
53. Степанович. Поновлюється робота кінотеатру // Подолянин. 1941.16 жовтня. С.3.
54. Танкова колона вирушила на фронт // Прапор Жовтня. 1945. 25 лют. (№16 (118)). С. 4.
55. Турботи про поранених бійців / Тарасов, Гребенов, Марченко // Прапор Жовтня. 1945. 1 квіт. (№26 (128)). С. 2.
56. Тюленєв. Пивзавод в 1944 році // Прапор Жовтня. 1945. 1 січ.(№ 1 (103)). С. 2.
57. 4,445,000 крб. позики. // Прапор Жовтня. 1945. 13 трав. (№ 38 (140)). С. 4.

Література

58. Анфилов В.А. Начало Великой Отечественной войны (22 июня - середина июля 1941 года): Военно-исторический очерк. М.: Военное издательство Министерства обороны СССР, 1962. 221 с.
59. Анфилов В.А. Провал «блицкрига». М.: Наука, 1974. 611с.
60. Анфилов В.А. Незабываемый сорок первый. М.: Советская Россия,

1982. 367 с.

61. Биленко С.В. На охране тыла страны: Истребительные батальоны и полки в Великой Отечественной войне. М.: Наука, 1988. 256 с.
62. Будзей О. Миттєвості Онисима Жука // Подолянин. 2007. 30 листопада.
63. Вавринчук М.П. Діяльність спецслужб фашистської Німеччини на території Кам'янець-Подільської області в 1941-1944 рр. // Наукові праці Кам'янець-Подільського державного університету: Історичні науки. - Кам'янець-Подільський: Оіом, 2004. С.390-404.
64. Винокур І. Життя в науці : [про Л. А. Коваленка] // Радянський студент. 1967. 8 березня. С.2.
65. Винокур І. Вчитель учителів [Л. А. Коваленко] // Радянський студент. 1977. 8 березня. С.2.
66. Гончаренко О. М. Функціонування окупаційної адміністрації Рейхскомісаріату «Україна»: управлінсько-розпорядчі та організаційно-правові аспекти (1941–1944). К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. 600 с.
67. Гавришук А. П. Євген Феоктистович Єлінецький // Кам'янець-Подільський державний університет в особах. Кам'янець-Подільський, 2005. Т. 2. С. 127-133.
68. Гавришук А. Де зустріли День перемоги: фронтовики - майбутні викладачі педінституту (університету): [В. М. Качур. М. Й. Семиліт, В. П. Скрипко. О. М. Жук] // Студентський меридіан. 2008. 21 травня. С.4.
69. Гавришук А. П. Землінська Марія Марківна // Кам'янець-Подільський державний університет в особах. Кам'янець-Подільський, 2005. Т.2. С.166-171.
70. Гавришук А, П. Пам'ять про ректора [І. Іваха] // Кам'янець-Подільський вісник, 1998. 24 січ. С. 3.
71. Гавришук А., Григоренко О. Іван Івах игоренко // Хмельниччина: роки становлення та поступу (1937-1997): матеріали всеукр. наук, іст.-

- краєзн. конф., 26 верес. 1997 р. Хмельницький, 1997. С. 64-58.
72. Гальчак С.Д. „Остарбайтери” Поділля: поліційно-адміністративні заходи нацистів у проведенні депортації населення до Німеччини // Студії Кам’янець-Подільського Центру дослідження історії Поділля / Відп. ред. проф. Л.В.Баженов. Кам’янець- Подільський: Оіюм, 2005. Т.1: Десятиріччю Центру дослідження історії Поділля присвячується. С.420-465.
73. Гальчак С.Д. Боротьба радянських партизанів і підпільників проти масової депортації населення Поділля в нацистську Німеччину // Матеріали XI Подільської історико-краєзнавчої конференції / Ред. кол.: Завальнюк О.М. (відповідальний редактор), Баженов Л.В., Винокур І.С. та ін. Кам’янець-Подільський: Оіюм, 2004. С.56-65.
74. Дембицкий Н.П. Бои за Каменец-Подольский весной 1944 года. Каменец-Подольский: Абетка-НОВА, 1999. 320 с.
- 74 а. Дерейко І. І. Місцеві формування німецької армії та поліції у Рейхскомісаріаті «Україна» (1941–1944 роки). К. : Ін-т історії України НАН України, 2012. 174 с.
75. Дзюба С. Щоб “вороги народу” не дістались ворогу - їх знищували. // Подолянин. 1997. 20 червня. С.4.
76. Завальнюк О. М., Комарніцкий О. Б., Олійник Ю. В. Хмельниччина у 1941-1944 рр.: хроніка війни. Кам’янець- Подільський: Абетка-НОВА. 2005. С. 139.
77. Копилов А. З когорта подвижників: [про І. С. Зеленюка] // Освіта, наука і культура на Поділлі: зб. наук, праць. Кам'янець-Подільський. 1998. Т. I. - С.220-225.
78. Копилов А. О. Кам’янець-Подільський учительський інститут у Великій вітчизняній війні 1941 - 1945 рр. // Матеріали ІХ-ої історико-краєзнавчої конференції. Кам’янець-Подільський: Кам’янець-Подільська друкарня, 1995. С.42-44.
79. Лисенко О., Нестеренко В. Окупаційний режим на Україні у 1941-

- 1943 pp.: адміністративний аспект // Архіви окупації. 1941-1944 / Упоряд. Н.Маковська. К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2006. С. 766-767.
80. Лобода М. К. Трудові ресурси у важкій промисловості України під час нацистської окупації та відбудовний період (1941–1950) К. К. : Ін-т історії України НАН України, 2012. 1216 с.
81. Нариси історії Поділля. На допомогу вчителю. Хмельницький: Облполіграфвидав, 1990. 327 с.
82. Нариси історії Хмельницької обласної партійної організації. Львів: Каменяр, 1972. 372 с.
83. Носов О. К., Хоптяр Ю. А. В боях за визволення Поділля // Тези доповідей VI Подільської історико-краєзнавчої конференції (Секція історії радянського періоду). Кам'янець-Подільський, 1985. С.76.
84. Олійник Ю. В., Завальнюк О. М. Нацистський окупаційний режим в генеральній окрузі "Волинь-Поділля" (1941–1944 pp.) / Міжнародна громадська організація "Міжнародний фонд "Взаєморозуміння і толерантність"; Державний архів Хмельницької області; Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка. Хмельницький: Поліграфіст-2, 2012. 320 с.
85. Олійник Ю.В. Функціонування освіти Кам'янець-Подільської області періоду окупаційного режиму // Освіта, наука і культура на Поділлі. Збірник наукових праць. Кам'янець- Подільський: Оіюм, 2002. Т.2. С.72-81.
86. Олійник Ю.В. Німецький окупаційний режим на Хмельниччині: економічне пограбування та спроба земельної реформи (1941-1944 pp.) // Сторінки воєнної історії України: Збірник наукових статей / К.: Інститут історії України НАН України, 2002. С.215-217.
87. Олійник Ю.В. Ліквідація радянської системи державного управління в Україні та встановлення окупаційної влади // Матеріали XI Подільської історико-краєзнавчої конференції / Ред. кол.: Завальнюк О.М.

(відповідальний редактор), Баженов Л.В., Винокур І.С. та ін. – Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2004. С.74-83.

88. Олійник Ю.В. Боротьба ОУН-УПА проти окупаційного режиму на Хмельниччині // Матеріали Х Подільської історико-краєзнавчої конференції / Ред. кол.: Винокур І.С. (відповідальний редактор), Баженов Л.В., Блажевич Ю.І. та ін. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський державний педагогічний університет, 2000. С.74-78.

89. Олійник Ю.В. Місто Кам'янець-Подільський в роки окупаційного режиму (1941-1944 рр.) // Кам'янець-Подільський у контексті українсько-європейських зв'язків: історія та сучасність: Зб. наук, праць за підсумками Міжн. наук.-практ. конф. „Кам'янець-Подільський у контексті українсько-європейських зв'язків: історія та сучасність” (16-17 травня 2003 р.). Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2004. С. 113-114.

90. Першина Т.С. Фашистский геноцид на Украине 1941-1944 / Т.С.Першина. К.: Наукова думка, 1985. 228 с.

91. Семиряга М.И. Фашистский оккупационный режим на временно захваченной советской территории // Вопросы истории. 1985. - №3. С.3-15.

92. Скрипко В. П. Визволення Хмельниччини від німецько-фашистських загарбників. // Матеріали ЕХ-ої історико-краєзнавчої конференції. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільська друкарня, 1995. С.13-15.

93. Слободянюк П.Я. Нескорені (Національно-визвольна боротьба ОУН-УПА на чолі з генерал-хорунжим Романом Шухевичем). Вид. 2-е доп. Тернопіль: Збруч, 2007. 342 с.

94. Слободянюк П. Місцеве самоврядування Хмельниччини. Хмельницький, 2003. 638 с.

95. Воєнне лихоліття на Поділлі (1941-1945 рр.) / П.Слободянюк, М.Вавринчук, Ю.Олійник, П.Смоленюк, Ю.Телячий. Кам'янець-Подільський: Медобори, 2007. 168 с.

96. Соколов Б.В. Оккупация. Правда и мифы. -М.: АСТ, 2002. 352 с.

97. Суровий А. Ф. Онисим Михайлович Жук // Кам'янець- одільський державний університет в особах. Кам'янець- Подільський, 2005. Т. 2. С. 134.
98. Суровий А. Мрія ректора здійснилась (з 1947 р. по 1966 р. був ректором [Іван Степанович Зеленюк]) // Студентський меридіан. 1997. 22 жовтня. С.1
99. Філінюк А. Г. Німецько-фашистський окупаційний режим на Кам'яничині та його наслідки (1941-1944 роки). // Матеріали XI Подільської історико-краєзнавчої конференції. Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2004. С.83-89.
100. Філінюк А. Г. Зеленюк Іван Степанович // Кам'янець-Подільський державний університет в особах. Кам'янець- Подільський, 2003. Т.І. С. 141-156.
101. Філінюк А. Г. Життя, віддане справі: трудова, громадська та науково- педагогічна діяльність Івана Степановича Зеленюка: історичний нарис. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2008. 332 с.
102. Філінюк А. Ректор на 20 років. І все життя: [про І. С. Зеленюка] // Подолянин. 2009. 27 листопада (№ 48). С.6.
103. Хоптяр Ю.А Відбудова Кам'янця-Подільського в 1944-1945 рр. // Тези доповідей VI Подільської історико-краєзнавчої конференції (Секція історії радянського періоду). Кам'янець- Подільський: тип. ім. В. І. Леніна, 1985. С.85-86.
104. Шаповал Ю. Війна відома і невідома // Воєнна історія. 2002. №3-4. С. 5-11.
105. Шевченко Б. Спасибі, ветеране!: (про І. Ю. Гнатенка) // Студентський меридіан. 1993. 9 травня. С. 2.
106. Щур О. Т. Велика Вітчизняна війна і Хмельниччина // Матеріали ІХ-ої історико-краєзнавчої конференції. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільська друкарня, 1995р. С. 9-13.

107. Щур О. Т. Етапи визволення Хмельниччини від німецько-фашистських загарбників (січень-квітень 1944 року) // Матеріали XI Подільської історико-краєзнавчої конференції. Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2004. С.96-107.

108. Щур О.Т, Щур Л.О. Партизани і Червона Армія в боротьбі за визволення Хмельниччини // Матеріали ІХ-ї Подільської історико-краєзнавчої конференції. Кам'янець-Подільський, 1995. - С.43-50.